

законсервувались в свідомості народу з часів язичництва. Середнє покоління ставиться до цього скептично і, передаючи чужі розповіді, часто намагається спростувати їх.

ГАННА КОСТЕК

/Чернівецький університет ім.Д.Федь-
ковича/

МІТОЛОГІЧНИЙ ОБРАЗ ВОДИ В УКРАЇНСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ

/на матеріалі балад, записаних В.Гнатюком/

В усній народній творчості збереглися архаїчні сюжети і відомості про найдавніші вірування українців, їх погляди на природу і Всесвіт. У дохристиянські часи люди вважали живим усе, що їх оточувало. "Культ природи стояв в основі первісного релігійного світогляду, а релігія була одухотворенням усього довкілля", - писав Митрополит Іларіон/Митрополит Іларі ч. Дохристиянські вірування українського народу.-Вінніпег, 1965.-С.13/. Серед явищ природи найбільшою шанов користувалися сонце, вогонь і вода. Культ води існував не лише в українців, а в усьому слов'янському світі і дається дослідниками ще доіндоєвропейською добою. О.П.Знојко: відзначав, що "головною богинею стародавнього світу, в тому числі і в слов'ян, була втілена вода - Дана - богиня річок"/Знојко О.П. Міфи Київської землі та події стародавні.-К.,1969.-С.154/ Їя належали найбільші почесні як Матері, що дала життя усім істотам на землі. "Дана в уявленні праслов'ян - не просто вода, це - пасивна жіноча субстанція, жіночий початок Всесвіту/Там же.-С.149/. Легенди і казки про "живу воду", що здатна воскрешати мертвих, повертати людям здоров'я і т.ін., свідчать про глибокі переконання давніх слов'ян у цілющих і життєдайних властивостях води.

Про воду як первооснову Всесвіту дізнаємось із космогонічних колядок дохристиянського періоду. Чимало з них починається так:

Ой як се було на початку світа:

Не було тоді, ні неба, ні землі,

Тільки-но було синє море./Золотослов. Поетичний космос Давньої Русі. К., 1988.-С.4/. У найдавніших колядках, легендах, веснянках, обрядових піснях, казках вода постає символом життя, родючості, здоров'я. Водю скроплювали молодих на вестілї, бажанчи їм гарних, здорових дітей. Споконвічно шанувалися криниці, озера, ріки - осквернити в них воду вважалося великим гріхом. Богині Дані приносили жертви/особливо щедрі в засушливу пору/. Незвичайні властивості води, величезне значення її для всього живого спричинили особливу увагу до цієї природної стихії, що знайшло вияв у народній творчості, зокрема в баладах. Цей жанр якнайкраще відображав реальність у поєднанні з аміслом, щедро переплетені таємничістю, фантастикою, трагізмом. У баладах, записаних В.Гнатюком, вода є не стільки частиною пейзажу, скільки суб'єктом, безпосереднім учасником подій. Особливо виразно це виявляється в тих баладах, де збережено архаїчний ритуал потоплення/принесення жертви воді/ Детальніше про це див.: Гримич М.В. Слідами архаїчного ритуалу в пісенних сюжетах про перевтілення утоплениць// Народна творчість та етнографія. 1990.-№5.-С.42/: "Там у місті на риночку"/варіант "Ой у місті на риночку"/:

Ваяли вї попід боки,

Кинули ї в вир глибокий/ Українські народні пісні в записах Володимира Гнатюка.-К., 1971.-С.165/. В.Гнатюк зафіксував чимало балад, побудованих на цьому обряді: "Татоли, мамоли, пішли до школи", "Мати гадала, що Касуня спала", "З-під панського броду брало дівча воду" та ін. У баладі "На мої загороді часнички ся плетуть" дівчина застерігає сестру не ставати на хитку кладку, але та не слухає і падає у воду. При тому не просить порятунку, та й сестра не намагається її врятувати. Зрештою, і сама жертва не вірить, що не помре, а перейде в іншу фор-

му існування, розчинившись у природі/"Не плач, сестро, не плач, а ще не погину"/. Як свідчить О.П.Зойко, "Праслов'янська Дана мала три функції. Вона була Дівов-воївницею, водночас дружиною Сонця /обряд Купала - обряд одруження/, а ще, як і Марена, була причетна і до смерті"/Зойко О.П. Міфи Київської землі та події стародавні. К.,1989.-С.159/. Вода як символ шлюбу постає і в баладах, зафіксованих В.Гнатюком. У пісні "Ой там козак пшениченьку косить" хлопець намагається врятувати потопачу дівчину, щоб одружитися з нею.

Річка як вододіл між життям і смертю відома не лише у слов'янській, а й у міфологіях інших народів/напр. у греків - Стікс/. Причому вода не лише символізувала перехід людини у небуття, а й приховувала наслідки цього переходу /що ставалося з людиною потім, дізнатися було неможливо/. Ця особливість широко використовувалась у баладах про дівчат, які народжували позашлюбних дітей, і, щоб уникнути громадського осуду, топили немовлят:

Ци чули-сти, люди добрі, таку новиночку?

Породила Маріяна білу дитиночку.

Як она ї породила, на руки возьмийя,

Та вона ішла попри воду, на Дунай пустила /Українські народні пісні в записах Володимира Гнатюка.-К.,1971.-С.195. В.Гнатюк записав і ще й інші балади на подібні сюжети: "А там долу на зарінку сталася новина", "Пісня про покритку, що втопила дитину", "Гей, на горі високій" /варіант "Ой на горі там дерев"/.

У народних піснях, зібраних В.Гнатюком, зафіксовані найдавніші погляди і вірування українців, їх звичаї, обряди і система естетичних цінностей.